

نقش مناطق آزاد جدید در ایجاد امنیت مرزها

در شمال کشور منطقه آزاد انزلی، در شمال غربی، منطقه آزاد ارس و ماکو، در جنوب غربی منطقه آزاد اروند، در جزایر جنوبی، منطقه آزاد قشم و کیش و در جنوب شرقی منطقه آزاد چابهار قرار گرفته است.

با توجه به ایجاد مناطق آزاد جدید که شامل هشت منطقه آزاد دیگر در شمال کشور منطقه آزاد اینچه برون، در شمال غربی کشور منطقه آزاد اردبیل، در غرب کشور منطقه آزاد بانه - میوان و قصر شیرین و مهران، در جنوب غربی کشور منطقه آزاد بوشهر، در جنوب شرقی کشور منطقه آزاد جاسک و در شرق کشور منطقه آزاد سیستان می شود، می توان کمر بند اقتصادی را در دور تا دور کشور ترسیم کرد.

ایران به دلیل موقعیت استراتژیکی، در دوره های مختلف تاریخی با مشکلات و ناامنی هایی در مرزهای خود روبرو بوده است، عنصر امنیت قادر است زمینه شکوفایی استعدادها و تکامل یک جامعه را فراهم کند و اگر امنیت به ویژه در مناطق مرزی محقق شود، خلاقیت ها فعلیت پیدا می کند.

یک مولفه مهم امنیت مرزی، اشتغالزایی و توسعه اقتصادی است و می توان گفت که ایجاد مناطق آزاد در نقاط مرزی فرای همه مزیت ها و محرومیت زدایی ها، می تواند با ایجاد توسعه اقتصادی منطقه ای و اشتغالزایی، از مهاجرت و خالی شدن مرزهای کشور از سکنه و به تبع آن، بروز ناامنی در نوار مرزی پیشگیری کند.

با نگاهی گذرا به مناطق آزاد کشور و مناطق پیرامونی می توان به نقش و تاثیر این مناطق در سرزمین پهناور ایران پی برد، سهم مناطق آزاد فعلی از مساحت کل کشور کمتر از سه دهم درصد است اما تاثیرگذاری این حجم مساحتی کم در مقیاس مساحت کل کشور در ایجاد امنیت در مرزها بسیار بالا است.

نتایج مطالعات در خصوص نقش توسعه اقتصادی و اشتغالزایی مناطق مرزی نیز نشان می دهد که بین اشتغالزایی و توسعه اقتصادی مرزنشینان و امنیت عمومی رابطه معنادار وجود دارد و از میان متغیرهای اشتغالزایی و توسعه اقتصادی، شاخص جذب و اشتغال بومیان محلی و رونق اقتصادی منطقه بیشترین تاثیر را در امنیت مرزها داشته است.

داشتن مرزهای کنترل شده و مناطق مرزی بدون تنش و بحران، در برقراری امنیت و اعمال حاکمیت دولت، نقش کلیدی و هدایت کننده داشته و از سوءاستفاده و دخالت دشمنان داخلی و خارجی می کاهد.

امروزه یکی از مسائلی که تاثیر مستقیم و بدون واسطه بر امنیت استان های مرزی دارد، اشتغالزایی و توسعه اقتصادی آن استان است و امنیت اقتصادی و رفاه عمومی از چنان اهمیتی برخوردار است که به عنوان یکی از زیرشاخه های امنیت ملی هر کشور به شمار می رود، به طوری که توسعه نیافتگی هر کشور، می تواند تهدیدی برای امنیت ملی آن کشور باشد.

استان های مرزی، دارای ویژگی هایی مانند انزوای جغرافیایی و دور بودن از مرکز، دوری از قطب های صنعتی - اقتصادی، حاکمیت فرهنگ سنتی، توسعه نیافتگی در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و نداشتن امنیت پایدار است که مناطقی با این ویژگی ها، از نقاط حساس و استراتژیک کشور به شمار می روند.

تجارت جهانی، امروزه به عنوان موتور توسعه هر کشور محسوب می شود و کشورهای در حال توسعه مانند ایران برای رسیدن به این مهم، در پی حضور در بازارهای تجاری هستند که یکی از روش های دست یافتن به این هدف، توسعه مناطق مرزی و گسترش مبادلات منطقه ای به واسطه ایجاد مناطق آزاد است.

مناطق آزاد با توجه به ایجاد منافع اقتصادی مشترک با کشورهای همسایه خود، در تحقق اهدافی مانند ارتقای وضعیت اجتماعی و احساس امنیت در مناطق مرزی، موفقیت مناسبی داشته اند؛ به عبارتی، اهداف اجتماعی و سیاسی ایجاد مناطق آزاد در طول بیش از دو دهه گذشته در حد انتظار بوده است.

بنابراین هر دولتی که بخواهد در کشور امنیت برقرار و شرایط و امکانات سازندگی را فراهم کند، باید از مرزهایی مطمئن برخوردار باشد.

نتایج بررسی عملکرد مناطق آزاد نشان می دهد که فعالیت این مناطق در نقاط مرزی، موجب اشتغال مستقیم و غیرمستقیم در توسعه

شهری، حمل و نقل بار و مسافر شده است؛ به تعبیری، اشتغال بیش از 250 هزار نفر در مناطق آزاد در کلان کشور نیست و به واسطه چرخه اقتصادی و تولیدی ایجاد شده در این مناطق، سهم اشتغال غیرمستقیم در حوزه‌های مختلف در کشور بسیار بیش از سهم شاغلان فعال این مناطق است.

ایجاد مناطق آزاد و ایجاد اشتغال برای ساکنان مرزنشین تا حد زیادی توانسته است از خیل عظیم مهاجران شهرهای مرزی به کلان شهرها بکاهد و در بسیاری موارد، شاهد حضور افراد جویای کار از شهرهای مرکزی به سمت مناطق آزاد هستیم که این موضوع خود به افزایش جمعیت در مناطق مرزی در درازمدت کمک می‌کند و به تعبیری، مهاجرت معکوس محسوب می‌شود.

ایجاد مناطق آزاد در نقاط مرزی و محروم، نقطه عطفی در تولید، ایجاد اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین، افزایش درآمد و توسعه پایدار محسوب می‌شود و همکاری‌های منطقه‌ای را افزایش می‌دهد که نمونه بارز آن، همکاری بین کشورهای همسایه در تعاملات تجاری و بازرگانی با مناطق آزاد است.

ایجاد مناطق آزاد در مناطق مرزی پتانسیل بالایی در افزایش امنیت و توسعه پایدار نواحی پیرامون خود دارند و تا حدود زیادی توانسته در توسعه نواحی پیرامونی تاثیر مثبت داشته باشند و این امر بستر لازم را برای افزایش امنیت در ابعاد مختلف فراهم آورده است.

براساس تحقیقات میدانی، در اغلب مناطق مرزی که محور ناامنی بودند، متغیر اقتصادی همراه با فرهنگی تاثیر بیشتری بر ایجاد و یا عدم ایجاد جرائم مرزی دارد، به این معنا که فشارهای متغیرهای اقتصادی، افراد را به این مورد سوق می‌دهد و متغیر فرهنگی نیز انجام این عمل را به دلیل مشابهت‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی سهل‌تر و آسان‌تر می‌کند.

بی‌شک ایجاد رفاه اقتصادی و تاثیر فرهنگی وجود مناطق آزاد به واسطه ورود گردشگران و مسافران موجب افزایش ضریب فرهنگی این مناطق در طول زمان شده است.

با افزایش رشد جمعیت کشور و نبود تناسب در ایجاد شغل برای جوانان، شاهد گسترش موج بیکاری در گستره وسیعی از اجتماع هستیم که این موضوع در استان‌های مرزی بیشتر به چشم می‌خورد، استان‌هایی که سرمایه‌گذاری بخش‌های دولتی، به ویژه بخش خصوصی در آنها بسیار کمتر از استان‌های مرکزی است و این امر به خروج نیروی جوان جویای کار از استان‌های مرزی و هجوم به شهرها دامن می‌زند.

یک تاثیر مهم شکل‌گیری مناطق آزاد در کشور، ایجاد زیرساخت‌ها برای جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی است که نقش حضور سرمایه‌گذاران و ایجاد مراکز و واحدهای تولیدی در این مناطق، از مهاجرت جوانان جویای کار بومی به مراکز استان‌ها تا حدود زیادی جلوگیری می‌کند.

در شهرهای مرزی چنانچه اشتغال و اقتصاد به عنوان دو مولفه تاثیرگذار بر معیشت مرزنشینان موردنظر باشد، نه تنها شاهد خروج نیروی جوان از شهرهای مرزی نخواهیم بود که موجب آبادانی بیشتر آن شهرها می‌شود.

اما دولت برای رسیدن به امنیت در مرزها باید میلیاردها تومان برای ایجاد اشتغال سرمایه‌گذاری و بودجه اختصاص دهد، با شکل‌گیری مناطق آزاد جدید و حضور فعالان اقتصادی بخش خصوصی بدون هیچ بودجه‌ای از سوی دولت شکل می‌گیرد.

یکی دیگر از مشکلات مرزی ما به ویژه در شرق کشور، قاچاق مواد مخدر است؛ مسئولان کشور باید با انجام اقداماتی مانند مبارزه با قاچاق مواد مخدر و انسداد مرزها، بستر لازم را برای ایجاد فرصت‌های پایدار اشتغال در شهرهای مرزی فراهم کنند تا از آمار بیکاری شهرهای مرزی کاسته شود.

چنانچه در مناطق مرزی فقر و بیکاری وجود داشته باشد، هر اندازه هم به انسداد مرزها، دیوارهای بتنی و تجهیزات نوین پرداخته شود، باز هم جوابگوی نیاز مرزنشینان نیست و تنها با توسعه اقتصادی مناطق مرزی، اشتغال، امنیت در مرزها برقرار می‌شود.

بدون تردید داشتن مرزهای کنترل شده و مناطق مرزی بدون تنش و بحران، در برقراری امنیت و اعمال حاکمیت دولت در هر کشور، نقش کلیدی و هدایت‌کننده‌ای داشته و از سوء استفاده و دخالت‌های بیگانگان می‌کاهد.

مناطق مرزی یکی از نقاط حساس کشور به شمار می‌روند، شناخت تاثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بر امنیت عمومی این مناطق از اساسی‌ترین نکات در درک آسیب‌پذیری‌های امنیتی به منظور جلوگیری از هرگونه تنش و کنش‌های ضدامنیتی به شمار می‌آید.

این عامل موجب افزایش بیکاری شده و شمار زیادی از مرز نشینان برای تامین معاش به قاچاق کالا روی آورده اند. مجموعه مسائل اقتصادی این مناطق با فراهم شدن بستر ارتکاب جرم و تردهای غیرمجاز به آن سوی مرز، تبعات سوءامنیتی را نیز به همراه دارد و برقراری نظم و کنترل این مناطق را با مشکلات و تهدیداتی روبرو کرده است.

به نظر می‌رسد که حفظ امنیت عمومی مناطق مرزی جز با شناسایی عوامل مخل آن محقق نخواهد شد و نقش پررنگ مناطق آزاد در ایجاد توسعه اقتصادی منطقه‌ای، بزرگترین عامل بازدارنده در گرایش مردم بومی مرزنشین به سمت موضوع های خارج از قانون که منجر به ناامنی در مناطق مرزی می‌شود، خواهد بود.

با برقراری امنیت در نقاط مرزی و ایجاد بسترهای اقتصادی و استفاده از ظرفیت‌های جوامع محلی می‌توان به تاثیر مناطق آزاد فعلی و مناطق آزاد جدید در توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی در کنار ایجاد امنیت در مناطق مرزی با توجه به تعریف منافع مشترک اقتصادی با کشورهای همسایه رسید.

سردبیر نشریه اخبار آزاد مناطق

حسین مرادی

